

Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo

EUROSTUDENT VI –tutkimuksen artikkelisarja

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:4

Susanna Mikkonen & Vesa Korhonen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:4

Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo

Susanna Mikkonen & Vesa Korhonen

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN PDF: 978-952-263-547-1

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto, Teija Metsänperä

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		16.1.2018
Tekijät	Susanna Mikkonen & Vesa Korhonen, Tampereen yliopisto. Toimittaja Pekka Syrjänen, opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun nimi	Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:4		
Diaarinumero	55/240/2015	Teema	koulutus
ISBN PDF	978-952-263-547-1	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-547-1		
Sivumäärä	38	Kieli	suomi
Asiasanat	korkeakoulutus, sosiaalinen tausta, tasa-arvo		
Tiivistelmä <p>EUROSTUDENT VI -tutkimus toteutettiin Suomessa internetkyselynä otokseen valikoituneille 24 000 korkeakouluopiskelijalle keväällä 2016. Tutkimus on osa kansainvälistä EUROSTUDENT-hanketta, jota vetää DZHW – German Centre for Higher Education Research and Science Studies, ja jota rahoittaa Euroopan unioni Erasmus + -ohjelmasta. Tutkimushankkeesta vastaa Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto, tiedonkeruusta ja aineistojen käsittelystä Tilastokeskus.</p> <p>Uusimman EUROSTUDENT-tutkimuksen tuloksia on tarkoitus saada aiempaa paremmin kansalliseen käyttöön osana pääministeri Sipilän hallituksen korkeakoulutuksen kehittämisen kärkihanketta. Tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi keväällä 2016 artikkeliehdotuksia korkeakoulututkijoilta EUROSTUDENT-aineistosta. Käsillä oleva artikkeli on seitsemäs EUROSTUDENT VI –artikkelisarjassa julkaistava tutkimus.</p> <p>Mikkosen ja Korhosen artikkelissa tarkastellaan työläistäustaisten yliopisto-opiskelijoiden koulutukseen valikoitumista ja opintoihin kiinnittymistä Suomessa koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta. EUROSTUDENT VI -aineiston perusteella työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat vaikuttavat siirtyvän yliopisto-opintoihin hitaammin kuin keskiluokkaiset toverinsa. Opintoihin valikoitumisen vaiheessa työläistäustaiset opiskelijat ovat keskiluokkaisiin opiskelijoihin verrattuna epävarmempia yliopisto-koulutuksen sopivuudesta itselleen. Yhteiskuntaluokka on edelleen voimakkaasti yhteydessä myös eri tieteenaloille valikoitumiseen. Opintojen aikana työläistäustaisille opiskelijoille vaikuttaa taloudellisen toimeentulon turvaamiseksi olevan keskiluokkaisia opiskelijoita välttämättömämpää käydä töissä ja nostaa opintolainaa. Työläistäustaiset opiskelijat myös käyttävät jonkin verran muita ryhmiä vähemmän aikaa opiskeluun ja arvioivat oman sopivuutensa yliopistoon hieman heikommaksi keskiluokkaisiin opiskelijoihin verrattuna.</p>			
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2018		
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		16.1.2018
Författare	Susanna Mikkonen & Vesa Korhonen, Tammerfors universitet. Redaktör Pekka Syrjänen, undervisnings- och kulturministeriet		
Publikationens titel	Universitetsstudenter med arbetarbakgrund och jämlika utbildningsmöjligheter		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:4		
Diarienummer	55/240/2015	Tema	Utbildning
ISBN PDF	978-952-263-547-1	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-547-1		
Sidantal	38	Språk	finska
Nyckelord	högskoleutbildning, social bakgrund, jämlikhet		

Referat

Undersökningen EUROSTUDENT VI genomfördes i Finland som en webbenkät riktad till urvalet av 24 000 högstuderande våren 2016. Undersökningen utgör en del av det internationella projektet EUROSTUDENT som leds av DZHW – German Centre for Higher Education Research and Science Studies och som finansieras av Europeiska unionens program Erasmus +. I Finland ansvarar undervisnings- och kulturministeriets högskole- och vetenskapspolitiska avdelning för forskningsprojektet, medan Statistikcentralen ansvarar för insamlingen av information och hanteringen av materialet.

Avsikten är att bättre än tidigare kunna använda resultaten för den nya EUROSTUDENT-undersökningen nationellt som en del av statsminister Sipiläs regerings spetsprojekt kring utvecklingen av högskoleutbildningen. Våren 2016 begärde undervisnings- och kulturministeriet i detta syfte förslag till artiklar om EUROSTUDENT-materialet. Begäran riktades till högskoleforskare. Denna artikel är den sjunde i artikelserien EUROSTUDENT VI.

I Mikkonens och Korhonens artikel granskas hur universitetsstudenter med arbetarbakgrund söker sig till utbildning och deras engagemang i studier i Finland med tanke på jämlika utbildningsmöjligheter. På grundval av EUROSTUDENT VI-materialet verkar universitetsstudenter med arbetarbakgrund övergå till universitetsstudier i saktare takt än sina kamrater i medelklassen. I det skede då de söker sig till studierna är studenter med arbetarbakgrund osäkrare än studenter i medelklassen om huruvida universitetsutbildningen passar dem. Samhällsklass spelar fortfarande en betydande roll när det gäller att söka sig till olika vetenskapsområden. Under studierna förefaller det som att det är nödvändigare för studenter med arbetarbakgrund än studenter i medelklassen att arbeta och lyfta studielån för att trygga utkomsten. Studenter med arbetarbakgrund lägger dessutom lite mindre tid ner på studierna än andra grupper och uppskattar sig vara lite mindre lämpliga för universitetet än studenter i medelklassen.

Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet
Tryckort och år	Lönnberg Print & Promo, 2018
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		16.1.2018
Authors	Susanna Mikkonen & Vesa Korhonen, University of Tampere. Editor Pekka Syrjänen, Ministry of Education and Culture		
Title of publication	University students from working-class backgrounds and equal opportunities for education		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2018:4		
Register number	55/240/2015	Subject	Education
ISBN PDF	978-952-263-547-1	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-547-1		
Pages	38	Language	Finnish
Keywords	higher education, social background, equality		
Abstract <p>The EUROSTUDENT VI survey was conducted in Finland in spring 2016 using an online questionnaire sent to a sample of 24,000 higher education students. The survey was part of the international EUROSTUDENT project led by the DZHW - German Centre for Higher Education Research and Science Studies and funded by the European Union under the Erasmus + programme. In Finland, the research project is coordinated by the Ministry of Education and Culture's Department for Higher Education and Science Policy, while the collection and processing of data is handled by Statistics Finland.</p> <p>As part of the key project on developing higher education of Prime Minister Sipilä's Government, the latest EUROSTUDENT survey results are to be used more efficiently at the national level. Consequently, the Ministry of Education and Culture requested higher education researchers to submit proposals for articles based on the EUROSTUDENT data. This article is the seventh report published in the EUROSTUDENT VI article series.</p> <p>The article by Mikkonen and Korhonen looks at how students from working-class backgrounds become selected for university education and their engagement in studies in Finland from the point of view of equal opportunities for education. Based on the EUROSTUDENT VI material, it seems that university students from working-class backgrounds transition to university studies more slowly than their middle-class peers. When students are choosing their studies, those from working-class backgrounds are more uncertain about the suitability of university education for them than middle-class students. There is still a strong link between social class and students' selected field of science. During their studies, students from working-class backgrounds seem to be more likely to have to go to work and take out a study loan to secure their financial situation than middle-class students. Students from working-class backgrounds also use slightly less time for studying than other groups and estimate their suitability for university to be slightly lower than middle-class students.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Printed by	Lönnberg Print & Promo, 2018		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Tiivistelmä	9
1 Johdanto	11
2 Koulutukseen valikoituminen, kulttuuripääoma ja sosiaalinen tausta	12
3 Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat	14
4 Opintoihin kiinnittyminen	16
5 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	18
6 Tutkimusaineistot ja työläistaustaisten opiskelijoiden tunnistaminen	19
7 Tulokset	21
7.1 Koulutukseen valikoituminen	21
7.2 Yhteiskuntaluokka ja opintoihin kiinnittyminen	23
7.3 Yhteiskuntaluokka, taloudellinen toimeentulo ja odotukset työllistymisestä ..	24
7.4 Strateginen tieto ja koulutukseen valikoituminen	25
8 Yhteenveto ja johtopäätökset	29
Lähteet	32
Sammanfattning	35
Abstract	37

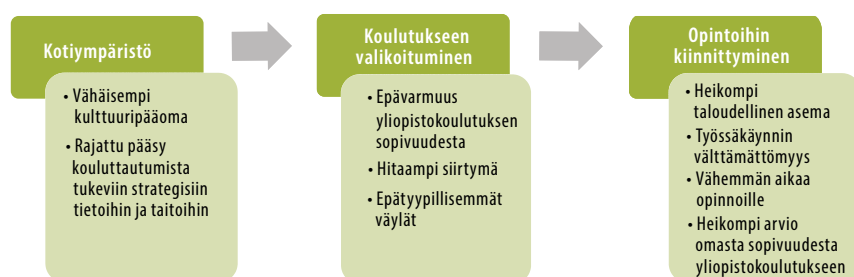
TIIVISTELMÄ

Sosiaalinen tausta ja yhteiskuntaluokka ovat edelleen merkittävimpiä yliopistokoulukseen valikoitumista selittäviä tekijöitä. Myös Suomessa keskiluokkaisesta taustausta tulevilla korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla on muihin nähden suurempi todennäköisyys päätyä yliopisto-opiskelijoiksi, ja työläisperheistä on harvemmin ponnistettu yliopistoon saakka. Aikaisemmissa tutkimuksissa työläistaustaisten yliopisto-opiskelijoiden on havaittu kokevan ulkopuolisuuden ja vierauden tunteita yliopiston keskiluokkaisessa ja akateemisessa kulttuurissa, mikä saattaa johtaa heikompaan opintoihin kiinnittymiseen. Suomessa yliopistoissa ei myöskään ole ollut tapana puhua yhteiskuntaluokista, jolloin luokkaan liittyvä epätasa-arvo jää helposti huomaamattomaksi.

Tässä artikkelissa selvitetään yhteiskuntaluokan ja kodin kulttuuripääoman vaikutusta yliopistokoulutukseen valikoitumiseen Suomessa. Artikkelissa haetaan vastausta seuraaviin kysymyksiin: (1) Miten yhteiskuntaluokka ja kodin kulttuuripääoma vaikuttavat yliopisto-opiskelijoiden koulutukseen valikoitumiseen ja sijoittumiseen eri tieteenaloille? (2) Miten opiskelijan yhteiskuntaluokka on yhteydessä opintoihin kiinnittymiseen? (3) Millainen vaikutus opiskelijan yhteiskuntaluokalla on opintojen aikaiseen taloudelliseen toimeentuloon ja odotuksiin työllistymisestä? Kysymyksiä tarkastellaan erityisesti työläistaustaisten opiskelijoiden osalta. Tutkimuksessa käytetään EUROSTUDENT VI -aineistoa sekä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksen vuonna 2014 keräämää korkeakouluopiskelijoiden haastatteluaineistoa.

EUROSTUDENT-aineiston perusteella näyttää, että työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat siirtyvät yliopisto-opintoihin hitaammin kuin keskiluokkaiset toverinsa. Opintoihin valikoitumisen vaiheessa työläistaustaiset opiskelijat ovat keskiluokkaisiin opiskelijoihin verrattuna epävarmempia yliopistokoulutuksen sopivuudesta itselleen. Aineiston tarkastelu osoittaa, että yhteiskuntaluokka on edelleen voimakkaasti yhteydessä myös eri tieteenaloille valikoitumiseen. Opintojen aikana työläistaustaisille opiskelijoille vaikuttaa taloudellisen toimeentulon turvaamiseksi olevan keskiluokkaisia opiskelijoita välttämättömämpää käydä töissä ja nostaa opintolainaa. Työläistaustaiset opiskelijat myös käyttävät jonkin verran muita ryhmiä vähemmän aikaa opiskeluun ja arvioivat oman sopivuutensa yliopistoon hieman heikommaksi keskiluokkaisiin opiskelijoihin verrattuna.

Haastatteluaineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että työläistäustaiset opiskelijat tekevät päätöksen yliopistoon hakeutumisesta itsenäisesti. Heidän vanhemmillaan ei ole omakohtaisia kokemuksia korkeakouluopinnoista eikä myöskään sellaista strategista tietoa, jonka avulla he voisivat auttaa lapsiaan navigoimaan opintopoluilla omaa koulutustasoaan korkeammalle. Haastattelujen perusteella keskiluokkaisille opiskelijoille vaikuttaisi myös olevan helpompaa oppia kotoaan koulutuksen kannalta merkityksellisiä strategisia taitoja, kuten keskustelu- ja argumentointitaitoja, lukemistottumuksia ja opiskelutaitoja.

Kuvio 1. Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat

1 Johdanto

Yliopistolaitos on Suomessa, kuten myös muissa kehittyneissä länsimaissa, siirtynyt 1900-luvun jälkipuoliskolla eliitin opinahjosta kohti massoitunutta yliopistoa. Yliopistokoulutus on laajentunut ja opiskelijoiden määrä on kasvanut 1950-luvun 16 000 opiskelijasta 2000-luvun noin 170 000 opiskelijaan. Myös yliopisto-opiskelijoiden taustat ovat aiempaa heterogeenisempiä, ja yliopistoon hakeudutaan yhä erilaisemmista elämäntilanteista käsin. Opiskelijan taustaan liittyvät esteet yliopistoon hakeutumiselle on poistettu, eivätkä esimerkiksi ikä, sukupuoli tai sosioekonominen asema aseta muodollista estettä yliopisto-opintoihin hakeutumiselle. (Tirronen, 2005; Nori, 2011; Olkinuora & Mäkinen, 1999.) Huolimatta opiskelijoiden taustojen moninaistumisesta erot korkeakoulutukseen osallistumisessa yhteiskuntaluokkien välillä nousevat kuitenkin sinnikkäästi esiin tutkimuksissa vuodesta toiseen (Field & Morgan-Klein, 2013; Suomessa mm. Kivinen & Rinne, 1995; Kivinen et. al., 2012; Nori, 2011; Rinne; 2014).

Tässä artikkelissa tarkastellaan työläistaustaisten yliopisto-opiskelijoiden koulutukseen valikoitumista sekä opiskelukokemuksia Suomessa. Keskeisinä kysymyksinä ovat, miten yhteiskuntaluokka ja kodin kulttuuripääoma vaikuttavat yliopisto-opiskelijoiden koulutukseen valikoitumiseen ja sijoittumiseen eri tieteenaloille, miten opiskelijan yhteiskuntaluokka on yhteydessä opintoihin kiinnittymiseen ja millainen vaikutus opiskelijan yhteiskuntaluokalla on opintojen aikaiseen taloudelliseen toimeentuloon ja odotuksiin työllistymisestä. Tutkimusaineistona käytetään EUROSTUDENT VI-aineistoa sekä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksen keräämää korkeakouluopiskelijoiden haastatteluaineistoa.

2 Koulutukseen valikoituminen, kulttuuripääoma ja sosiaalinen tausta

Sosiaalisen taustan merkitys on tuotu esiin yhtenä merkittävimmistä yliopistokoulutukseen osallistumista ja valikoitumista selittävästä tekijöistä yhdessä sukupuolen ja aiemman opintomenestyksen ohella (Vuorinen & Valkonen, 2005; Määttä, 2006; Kivinen, Hedman & Kaipainen, 2007; 2012; Kivinen & Hedman, 2016). Koulutukseen valikoitumista on viime vuosikymmenten aikana selitetty mm. funktionalistisen, rationaalisen valinnan sekä kulttuurisen uusintamisen teorian avulla (Määttä, 2006). Funktionalistisen teorian (mm. Parsons, 1970; Treiman, 1970) mukaan koulutus toimii yhteiskunnassa mekanismina, joka valikoi yksilöitä erilaisiin asemiin sosiaalisissa hierarkioissa heidän kykyjensä perusteella. Koulutusurien erilaisuuden nähdään perustuvan yksilöiden välisiin kykyeroihin, ja mekanismi näyttäytyy puolueettomana, sillä kouluttautumispelin säännöt kohtelevat kaikkia osallistujia yhdenvertaisesti heidän saavutustensa perusteella. Funktionalistista teoriaa ei ole kuitenkaan pidetty täysin uskottavana selityksenä koulutukseen valikoitumiselle, sillä erot sosiaaliryhmien välillä koulutukseen osallistumisessa eivät ole hävinneet. Rinteen (2014) mukaan korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla on Suomessa muihin nähden noin 8-kertainen todennäköisyys päätyä yliopisto-opiskelijaksi, ja yliopistoon hakeneidenkin joukossa n. 1,5-kertainen. Lisäksi on havaittu, että suomalaiset yliopistot ja tieteenalat näyttävät jakautuvan elitistisiin tai kansanomaisempiin opiskelijoiden vanhempien koulutustaustan mukaan tarkasteltuna. Hanna Nori (2011) toteaa, että korkeammin koulutettujen vanhempien lapsia opiskelee erityisesti pääkaupunkiseudun yliopistoissa sekä teknillis-tieteellisellä, matemaattis-luonnontieteellisellä ja kauppatieteellisellä alalla.

Määttä (2006) mukaan havainnot sosiaaliryhmien välisistä eroista koulutukseen osallistumisessa tukevatkin paremmin kulttuurisen uusintamisen teoriaa, jonka mukaan koulutuksen valintaa ohjaa yksilön sosiokulttuurinen identiteetti eli habitus (Bourdieu & Passeron, 1977). Koulutus muokkaa yksilön habitusta, mutta ennen kaikkea habituksen muotoutumiseen vaikuttavat kasautuneet ja sisäistetyt kokemukset kotiympäristössä, jo koulutusta edeltävänä aikana. Koulutukseen valikoitumista ja erilaisia koulutusuria selittää se, että koulutuskulttuuri suosii keskiluokkaista habitusta ja käyttäytymismalleja, jotka ylempien luokkien lapset ovat omaksuneet jo kotonaan. Bourdieun (1986) mukaan

yhteiskunnalliset erot ovat seurausta eri pääomien – taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman – epätasaisesta jakautumisesta yksilöiden kesken. Koulutuksessa yksilöiden väliset kulttuurisen pääoman erot ja yhteiskunnalliset sortavat rakenteet muutetaan geneettisiksi lahjakkuus- ja kyvykkyyseroiksi, jolloin erojen sosiaalinen alkuperä jää peittoon (Rinne, 2014).

Sosiaalisella taustalla on vaikutusta koulutusvalintoihin ja koulutuksen periytyvyyteen erityisesti *kulttuuripääoman* kautta (Kivinen & Rinne, 1995; Merenluoto, 2009; Rytkönen, 2015). Merenluoto (2009) kirjoittaa, että Bourdieu kehitti kulttuuripääoman käsitteen alun perin selittämään ennen kaikkea sitä, miksi eri yhteiskuntaluokista tulevat lapset pärjäävät eri tavoin koulussa. Hän määrittelee kulttuurisen pääoman ”kielellisenä ja kulttuurisena osaamisena, makutottumuksina ja asenteina”. Kulttuuripääoma sisältää laajaa tietoa kulttuurista, joka on ominaista ylemmille luokille. Esimerkiksi koulutuksen kentällä kulttuuripääoma sisältää tietoa oikeanlaisista toimintatavoista, joiden avulla on mahdollista päästä korkeisiin sosiaalisiin asemiin. Rytkösen (2015, 114; ks. myös De Graaf, De Graaf & Kraaykamp, 2000) mukaan kulttuuripääoma ei yksiselitteisesti selitä koulutuksen periytyvyyttä, vaan vanhempien kulttuuristen resurssien ohella olisi tärkeää tarkastella myös vanhempien omia kokemuksia koulutuksesta sekä sitä tukea ja tietoa, jota he lapsilleen tarjoavat koulutusvalintoihin liittyen. Pfeffer (2009) toteaa, että korkeasti koulutetut vanhemmat pystyvät tukemaan lastensa opiskeluprosesseja tarjoamalla suoraa tukea, kuten kotiläksyissä avustamista, tai epäsuorasti esimerkiksi hankkimalla kotiin tietokirjoja tai sanomalehtiä. Korkeasti koulutetuilla vanhemmilla on koulutukseen liittyvää strategista tietoa, jonka avulla he voivat neuvoa lapsiaan esimerkiksi siinä, minkälaisia kurssivalintoja kannattaa tehdä, minkälaisiin oppilaitoksiin hakeutua tai minkälaisia seurauksia tietyillä valinnoilla on tulevaisuuden koulutusuran kannalta.

Rationaalisen valinnan teorian (Boudon, 1974; Breen & Goldthorpe, 1997) mukaan yksilöiden valintoja eivät määritä ainoastaan kulttuuriset toimintamallit, vaan eri vaihtoehtoja huomioon ottaessaan yksilöt punnitsevat myös niiden seuraukset; sekä niiden tuottamat hyödyt että mahdolliset kustannukset. Ihmiset pyrkivät ensisijaisesti säilyttämään vähintään saman sosiaalisen tai luokka-aseman kuin vanhempansa. Lisäksi saavutetun status-aseman laskemisen välttäminen nähdään tärkeämpänä kuin sosiaalinen nousu. Keskiluokkaisessa asemassa olevien on siis asemansa säilyttääkseen valittava korkeakoulutus, jolloin koulutuserot säilyvät suhteellisen muuttumattomina. Matalammasta sosioekonomisesta asemasta tuleville korkeakoulutus näyttäytyy lähtötasoon nähden etäisempänä, riskialttiina valintana.

3 Työläistaustaiset yliopisto-opiskelijat

Tässä artikkelissa tarkastelemme erityisesti työläistaustaisia yliopisto-opiskelijoita. Ojajärvi kumppaneineen (2016, 43–45) kuvaa, miten yhteiskuntaluokka on 2000-luvulla noussut Suomessakin uudelleen kiinnostuksen kohteeksi, ja tutkimuksen kentällä voidaan puhua jopa ”luokkatutkimuksen uudesta aallosta”. Luokan äänen lisääntymisestä kertovat useat yhteiskuntaluokkaa viime vuosina käsitelleet teokset ja tutkimukset (esim. Järvinen & Kolbe, 2007; Hiidenheimo ym., 2009; Käyhkö, 2006; Koskinen-Koivisto, 2014; Anttila, Kauranen, Launis & Ojajärvi, 2016).

Työläistaustaisuus on opiskelijan yhteiskuntaluokkaa ja taustaa kuvaava käsite, joka yhdistetään korkeakoulutusta käsittelevissä tutkimuksissa kotitaustaan, sosioekonomiseen asemaan ja identiteettiin liittyväksi tekijäksi (esim. Reay, Crozier & Clayton, 2010; Robinson, 2009). Monet aiemmassa tutkimuksessa kuvatut opiskelijan yhteiskuntaluokan ja sosioekonomisen aseman määritelmät keskittyvät objektiivisesti mitattavissa oleviin muuttujiin, kuten vanhempien tuloihin, ammattiin ja koulutukseen. Esimerkiksi Stüber (2011) määrittää työläistaustaiset opiskelijat henkilöiksi, joiden vanhemmat tai huoltajat tekevät matalan taitotason työtä (tyypillisesti suorittavaa, manuaalista tai palvelualan työtä), josta maksettava palkka on matalaa ja jossa työntekijän autonomisuus on rajattua. Näillä määritelmillä on kuitenkin heikkoutensa, eivätkä ne huomioi kovin hyvin esimerkiksi opiskelijan ikään, etnisyyteen tai maalaisuuteen ja kaupunkilaisuuteen liittyvää monimuotoisuutta. Työläistaustaisuus ei ole käsite, joka olisi selitettävissä vain opiskelijan oman tai vanhempien ammattiaseman tai tulojen perusteella, vaan siihen liittyy monia tekijöitä, kuten työelämän valtasuhteita, käsityksiä omasta asemasta yhteiskunnassa, perheen arvoja ja kulttuurisia arvoja, esivanhempien työhistoriaa sekä erilaisia kulttuurisia narratiiveja. (Soria & Stebleton, 2013, 139–140.) Useat tutkijat (esim. Soria & Stebleton, 2013; Soria & Bultmann, 2014; Rubin, Denson, Kilpatrick, Matthews, Stehlik & Zyngier, 2014) ovatkin viime aikoina korostaneet yksilöllistä identifioitumista yhteiskuntaluokkaan, jolloin opiskelijan työläistaustaisuutta määriteltäessä luotetaan opiskelijan omaan arvioon yhteiskuntaluokasta. Opiskelijan omaa määrittelyä on myös pidetty luotettavana, mikäli sen yhteydessä tarjotaan mielekkäät vastausvaihtoehdot ja mikäli yhteiskuntaluokka on määritelty jäsenyytenä tietyssä sosiaalisesti jäsennetyssä ryhmässä (Soria & Bultmann, 2014).

Yhteiskuntaluokka on yliopisto-opiskelijalle merkittävä identiteetin osa, joka vaikuttaa kokemuksiin ja vuorovaikutussuhteisiin myös yliopistokoulutuksen aikana (Soria & Stebleton, 2013). Kansainvälisessä työläistäustaisia opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että työläistäustaiset opiskelijat saattavat kokea ulkopuolisuuden ja vierauden tunteita yliopiston keskiluokkaisessa ja akateemisessa kulttuurissa. Opiskelijat joutuvat usein toimimaan kahden kulttuurin ristipaineissa alkuperäisen yhteiskuntaluokkansa ja opintojen jälkeen päämääränä olevan luokan välillä. (Bathmaker, Ingram & Waller, 2013; Davis 2010; Lehman, 2012.) Ulkopuolisuuden kokemus ja kuulumattomuuden tunne saattaa liittyä työläistäustaisilla opiskelijoilla sekä koti- että yliopistokulttuureihin. Kouluttamattomilla vanhemmilla ei ole omakohtaisia kokemuksia yliopisto-opinnoista, joten kulttuurinen ja sosiaalinen etäisyys koti- ja opiskeluympäristöjen välillä saattaa kasvaa suureksi, ja kotiväen kanssa voi olla vaikeampi käydä keskusteluja opintoihin liittyvistä asioista. (Davis 2010; Field & Morgan-Klein, 2013; Käyhkö, 2014a.) Huolimatta erityisesti opintojen alkuvaiheen vaikeuksista nousevat monissa tutkimuksissa esille myös työläistäustaisten opiskelijoiden muuntautumis- ja sopeutumiskyvyt. Reay ym. (2009; 2010) kirjoittavat työläistäustaisten opiskelijoiden ”refleksiivisistä habituksista”, jotka mahdollistavat sujuvan liikkumisen erilaisten kulttuurien ja kenttien välillä sekä tunteen kuulumisesta sekä keskiluokkaiseen opiskelukulttuuriin että työväenluokkaiseen kotikulttuuriin. Erityisesti elitistisemmissä yliopistoissa opiskelevat kokivat kuuluvansa opiskelijoiden joukkoon oppijoina, luokkaeroista huolimatta.

Suomalaisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa yhteiskuntaluokalla on perinteisesti ollut vähäinen merkitys, ja koulutussosiologiset tutkimukset ovat tarjonneet lähinnä tilastolliseen tutkimukseen pohjautuvaa tietoa koulutukseen valikoitumisesta (Käyhkö 2014a; Vuorikoski 2011.) Käyhkö (2014b) toteaa, että Suomessa kasvatusta ja koulutuskysymyksissä ei ole olemassa luokasta puhumisen kulttuuria. Myös yliopistossa yhteiskuntaluokka jää usein piiloon, jolloin myös siihen liittyvä epätasa-arvo jää helposti huomaamatta. Keskiluokkaisesta taustasta tulevat ovat yliopistossa kuin kotonaan, mutta ne, jotka ovat lähtöisin erilaisesta kulttuurista, saattavat joutua kamppailemaan yliopiston keskiluokkaiseen käyttäytymismalliin sopeutumisen kanssa. Kun luokka ei ole yliopistossa näkyvä asia, jäävät luokka-asemaan perustuva epätasa-arvo ja erilaisuuden kokeminen helposti piiloon ja yksilön itsensä kannettavaksi. (Käyhkö, 2014b, 179–182.) Aiempien tutkimusten (mm. Kivinen & Rinne, 1995; Nori, 2011; Kivinen ym., 2012) perusteella on selvää, että luokkataustalla on merkitystä yliopisto-opintoihin valikoiduttaessa, mutta lisäksi on tärkeää kysyä, mikä yhteiskuntaluokan vaikutus on yliopistossa.

4 Opintoihin kiinnittyminen

Opintoihin kiinnittyminen on viime vuosina muodostunut keskeiseksi teemaksi korkeakouluopiskelua koskevassa tutkimuksessa, ja sen merkitystä on korostettu muun muassa opintojen sujumiseen ja oppimistuloksiin vaikuttavana tekijänä sekä opetuksen ja koulutuksen laadun arvioinnin yhtenä mittapuuna (Korhonen, 2014; Kahu, 2013). Kansainvälisesti kiinnittymiseen liittyvä tutkimus- ja arviointitoiminta on ollut vilkasta ja kiinnittymisen arvioinnilla on jo parin vuosikymmenen perinteet (Harper & Quaye, 2009; Millard ym., 2013). Tausta-ajatuksena on usein ollut kiinnittymisen tarkastelu joko yksilöllisestä akateemisesta tai yhteisöllisestä sosiaalisesta näkökulmasta tai molempia ulottuvuuksia yhdistellen kiinnittymisen kokonaisvaltaiseksi jäsentämiseksi (ks. Coates, 2007).

Yksilöllisen akateemisen ja yhteisöllisen sosiaalisen kiinnittymisen merkitystä on usein tarkasteltu Vincent Tinton (1975; 1997) integraatiomallin mukaisesti. Akateemisen kiinnittymisen katsotaan kehittyvän, kun opiskelijat osallistuvat korkeakoulun intellektuaaliseen elämään ja akateemisiin opetus-oppimisyhteisöihin, ja vastaavasti sosiaalisen kiinnittymisen tapahtuvan luokkahuoneiden ja luentosalien ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden vaikutuksesta. Tinton (1997; 2000) havaintojen mukaan opiskelijat integroituvat ja etenevät opinnoissaan merkittävästi paremmin, jos he osallistuvat sekä akateemiseen että sosiaaliseen elämään korkeakoulussa. Erityisesti akateemisen kiinnittymisen näkökulmasta Kuh'n ym. (2001; 2006) operationalisoima kiinnittymisen määrittely korostaa opiskelijan ja korkeakoulun välistä suhdetta. Ensiksikin, mitä opiskelijat tekevät, eli miten paljon he käyttävät aikaa ja energiaa omistautuakseen koulutuksellisesti mielekkääseen toimintaan. Toiseksi, mitä korkeakoulut tekevät, eli millaisten rikastavien koulutuksellisten käytäntöjen (Kuh, 2008) avulla saadaan opiskelijat tekemään oppimista ja kehittymistä tukevia asioita. Kuh'n (2001; 2006) teoria kiinnittymisestä heijastaa tietynlaista opiskelijan ja korkeakoulun kumppanuussuhdetta, jossa molemmilla osapuolilla on samansuuntaisia päämääriä työskennellä yhteistyössä oppimisen edistämiseksi sekä käyttää aikaa ja voimavaroja yhteistyön toteuttamiseksi.

Ella Kahu (2013) on katsauksessaan perinteisistä kiinnittymisteorioista todennut niiden usein korostavan esim. opiskelijan käyttäytymisen ja instituutioiden käytäntöjen välisiä suhteita, yksilön sisäisiä psykologisia prosesseja, sosiokulttuurisen ympäristön vaikutusta opiskelijan kokemuksiin tai joissakin tapauksessa tarjoavan kokonaisvaltaisempia läh-

tökohtia kiinnittymisen tarkasteluun. Kahu (emt.) on edelleen muotoillut kiinnittymisen tarkastelun perustaksi viitekehystä, jossa on yhdistelty edellä kuvattuja perspektiivejä ja katsottu kiinnittymistä sellaisena psyko-sosiaalisena prosessina, jossa sekä korkeakoulun institutionaaliset että opiskelijan persoonalliset tekijät ovat mukana vaikuttamassa. Ottamalla huomioon laajempi sosiaalinen konteksti (kuten yhteiskuntaluokka), joka ei ole instituution kontrollin tai reunaehtojen piirissä, voidaan varmistaa rikkaampi ja syvempi ymmärrys opiskelijan kiinnittymisprosessista.

Korkeakouluopiskelijoiden kiinnittymiseen liittyvä tutkimus, joka huomioi myös erilaiset taustatekijät, on tuonut laajemman ymmärryksen opiskeluun integroitumisesta ja kiinnittymisestä. Uusia käsitteitä, kuten kuulumisen tunne (sense of belongingness) (Thomas, 2012; Lester ym., 2013; Masika & Jones, 2016) ja identiteetti (Nygaard ym., 2013) on yhdistetty kiinnittymiseen. Tällöin korostuvat esimerkiksi opiskelijoiden osallisuuden kokemukset ja aktiivinen rooli akateemisessa yhteisössä. Keskiluokkaisiin opiskelutovereihinsa verrattuna työläistäustaisilla yliopisto-opiskelijoilla on havaittu olevan heikompi kuulumisen tunne yliopistoon (Ostrove & Long, 2007; Soria & Bultmann, 2014). Samoin heidän on todettu olevan heikomminkin akateemisesti opintoihinsa kiinnittyneitä kuin keskiluokkaisten opiskelijoiden (Soria & Stebleton, 2013; Soria & Bultman, 2014). Vahva kiinnittymiskokemus syntyy sekä kuulumisen tunteen että sosiaalisen identifikaation kautta, mikä voi edellyttää esimerkiksi vahvistuvaa toimijuutta yhteisössä. Tämä näyttää usein jäävän työläistäustaisilla opiskelijoilla muita ryhmiä heikommaksi.

5 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa selvitetään yhteiskuntaluokan ja kodin kulttuuripääoman vaikutusta koulutukseen valikoitumiseen. Tarkastelemme yhteiskuntaluokan yhteyttä yliopisto-opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen ja opintojen aikaiseen taloudelliseen toimeentuloon sekä opiskelijoiden odotuksia työllistymisestään. Kysymyksiä tarkastellaan erityisesti työläistäustaisten opiskelijoiden osalta. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Miten yhteiskuntaluokka ja kodin kulttuuripääoma vaikuttavat yliopisto-opiskelijoiden koulutukseen valikoitumiseen ja sijoittumiseen eri tieteenaloille?
2. Miten opiskelijan yhteiskuntaluokka on yhteydessä opintoihin kiinnittymiseen?
3. Millainen vaikutus opiskelijan yhteiskuntaluokalla on opintojen aikaiseen taloudelliseen toimeentuloon ja odotuksiin työllistymisestä?

6 Tutkimusaineistot ja työläistaustaisten opiskelijoiden tunnistaminen

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään vuonna 2016 kerättyä EUROSTUDENT VI -kyselyaineistoa (Suomen aineisto) sekä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön Otuksen vuonna 2014 keräämää korkeakouluopiskelijoiden haastatteluaineistoa. Haastateltavien joukossa on korkeasti ja ei-keasti koulutettujen vanhempien lapsia. EUROSTUDENT VI -kyselyyn on vastannut yhteensä 3 756 yliopisto-opiskelijaa Suomessa.

Työläistaustaisten opiskelijoiden tunnistaminen aineistoista ei ollut yksiselitteistä, sillä molemmat aineistot tarjosivat ainoastaan rajallisia vastaajan taustaa kuvaavia osatekijöitä, joiden avulla yhteiskuntaluokkaa on mahdollista kuvailla. EUROSTUDENT-aineisto antaa mahdollisuuden tarkastella opiskelijan vanhempien korkeinta suoritettua koulutustasoa, jonka pohjalta päädyimme luokittelemaan opiskelijat kolmeen ryhmään: 1) työläistaisilla opiskelijoilla vanhempien korkein koulutustaso oli perus- tai kansakoulututkinto tai ammatillinen tutkinto, 2) alemmasta keskiluokasta tulevilla opiskelijoilla vanhempien korkein koulutustaso oli ylioppilastutkinto tai opistotason tutkinto ja 3) ylemmstä keskiluokasta tulevien opiskelijoiden vanhemmat olivat suorittaneet korkeakoulututkinnon. Ne opiskelijat, joiden vanhempien koulutustasot erosivat toisistaan, luokiteltiin korkeamman koulutustason mukaisesti. Lisäksi EUROSTUDENT-aineisto antaa mahdollisuuden tarkastella hyvin ja huonosti toimeen tulevista perheistä tulevia opiskelijoita.

Haastatteluaineiston osalta työläistaustaisia opiskelijoita tunnistettaessa oli mahdollista tarkastella sekä vanhempien koulutustasoa että ammattiasemaa. Alkuperäisessä haastatteluaineistossa opiskelijat oli jaoteltu kolmeen ryhmään: niihin, joiden vanhemmista molemmilla oli korkeakoulututkinto (n=7), niihin, joiden vanhemmista vain toisella oli korkeakoulututkinto (n=8) sekä niihin, joiden kummallakaan vanhemmalla ei ollut korkeakoulututkintoa (n=8). Päädyimme valikoimaan työläistaustaisten opiskelijoiden joukkoon ne yliopisto-opiskelijat, joiden kummallakaan vanhemmalla ei ollut korkeakoulututkintoa, ja joiden vanhemmat olivat ammattiasemaltaan työntekijätaustaisia. Lisäksi päädyimme sisällyttämään tutkimukseen myös yhden haastateltavan, jonka toinen vanhempi oli suorittanut ammatillisen tutkinnon ja toinen ammattikorkeakoulututkinnon. Toisen vanhem-

man korkeammasta koulutuksesta huolimatta kumpikin työskenteli työntekijäasemassa, mikä viittaisi enemmän työväenluokkaiseen asemaan. Työläistaustaisten haastateltavien kokonaismääräksi saatiin näin kuusi. Työläistaustaisten opiskelijoiden ohella tarkastelemme haastateltavien joukosta kuutta keskiluokkaista yliopisto-opiskelijaa, joiden vanhemmista molemmilla oli korkeakoulututkinto sekä ammattiasemana ylempi toimihenkilö.

7 Tulokset

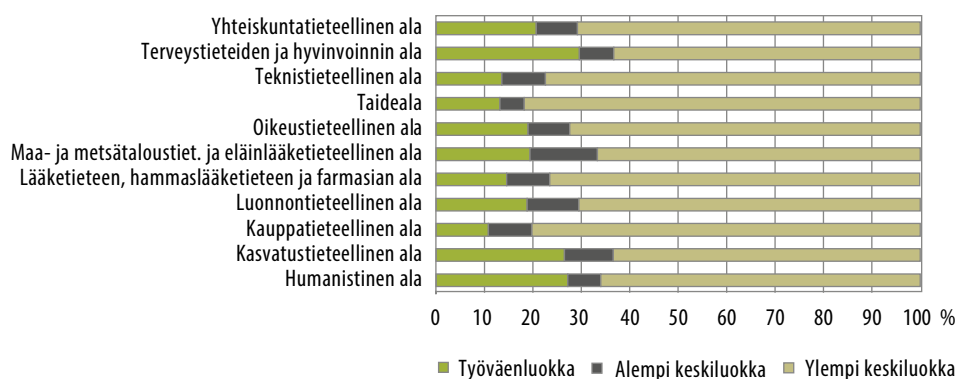
7.1 Koulutukseen valikoituminen

EUROSTUDENT VI -aineistoa tarkasteltaessa työläistäustaiset opiskelijat eroavat keskiluokkaisista opiskelijoista ristiintaulukoinnissa tiettyjen indikaattoreiden valossa opintoihin haautumisen vaiheessa (Taulukko 1). Suurimmalla osalla työläistäustaisista opiskelijoista oli suoritettuna toisen asteen tutkinto, ja se oli tyypillisemmin suoritettu lukiossa. Työläistäustaisille opiskelijoille vaikuttaisi kuitenkin olevan keskiluokkaisia opiskelijoita tavallisempaa toisen asteen suorittaminen ammatillisessa koulutuksessa. Ero eri ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Työläistäustaisille opiskelijoille oli myös jonkin verran muita ryhmiä tyypillisempää suorittaa ammattikorkeakoulututkinto ennen yliopistoon siirtymistä. Työläistäustaiset opiskelijat näyttävät myös siirtyvän toisen asteen opintojen jälkeen muita ryhmiä hitaammin yliopisto-opintoihin. Korkeakouluopintojen aloittaminen nopeasti heti toisen asteen opintojen jälkeen oli tavallisempaa keskiluokkaisille opiskelijoille, ja vastaavasti opintojen aloittaminen yli kahden vuoden kuluttua toisen asteen opintojen lopettamisen jälkeen oli tyypillisempää työläistäustaisille opiskelijoille. Ero ristiintaulukoinnissa on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Työläistäustaiset opiskelijat olivatkin muita useammin eri mieltä väittämän ”Olen aina tiennyt, että alkaisin jonakin päivänä opiskella korkeakoulussa” kanssa, ja ero keskiluokkaisiin opiskelijoihin oli tilastollisesti erittäin merkitsevä. Lisäksi työläistäustaisten opiskelijoiden joukossa oli enemmän varttuneita, yli 30-vuotiaita opiskelijoita kuin keskiluokkaisten opiskelijoiden joukossa. Työläistäustaiset opiskelijat myös raportoivat keskiluokkaisia opiskelijoita tyypillisemmin olleensa päätoimisessa työsuhteessa ennen korkeakouluopintojensa aloittamista. Ero ryhmien välillä on jälleen tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Valmennuskurssin käyminen ennen yliopisto-opintoja vaikuttaisi niin ikään olevan yleisempää ylempään keskiluokkaan kuuluvien opiskelijoiden kuin työläistäustaisten opiskelijoiden joukossa. Ero ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$).

Taulukko 1. Yhteiskuntaluokka ja koulutukseen valikoituminen.

	Työläis- taustaiset	Alempi keskiluokka	Ylempi keskiluokka
2. asteen tutkinto suoritettu lukiossa	85,8 %	94,5 %	92,3 %
2. asteen tutkinto suoritettu ammatillisessa koulutuksessa	8,4 %	2,7 %	3,3 %
Viimeksi suoritettu tutkinto tai oppimäärä = ylioppilastutkinto/lukio	35,4 %	38,7 %	45,5 %
Viimeksi suoritettu tutkinto tai oppimäärä = ammatillinen tutkinto	7,1 %	4,3 %	3,1 %
Viimeksi suoritettu tutkinto tai oppimäärä = AMK-tutkinto	12,4 %	10,5 %	8,1 %
2. asteen opintojen lopettamisen jälkeen korkeakouluopinnot aloitettu vuoden kuluessa	40,8 %	50,0 %	55,0 %
2. asteen opintojen lopettamisen jälkeen korkeakouluopinnot aloitettu yli kahden vuoden kuluttua	28,4 %	20,3 %	14,0 %
Ansiotyössä ennen opintojen aloittamista säännöllisesti väh. 20h/vko	37,6 %	31,0 %	23,8 %
Osallistunut valmennuskurssille	19,3 %	21,0 %	29,0 %

Tarkasteltaessa edelleen työläistaustaisten opiskelijoiden sijoittumista eri tieteenaloille yliopistossa (Taulukko 2) voidaan huomata, että työläistaustaiset opiskelijat ovat ylempään keskiluokkaan nähden vähemmistön asemassa jokaisella opintoalalla. Erityisen elitistisinä aloina näyttäytyvät kauppatieteellinen ala sekä taideala, joiden opiskelijoista yli 80 % tulee ylempään keskiluokasta (vähintään toisella vanhemmalla korkeakoulututkinto). Lisäksi lääketieteen alat sekä teknistieteellinen ala ovat elitistisempien alojen joukossa opiskelijoiden taustan perusteella tarkasteltuna. Työläistaustaisia opiskelijoita vaikuttaisi opiskelevan erityisesti humanistisella, kasvatustieteellisellä sekä terveystieteiden alalla. Opiskelijan yhteiskuntaluokka on yhteydessä eri tieteenaloille valikoitumiseen tilastollisesti erittäin merkittävästi ($p=0,000$). Havainnot ovat samansuuntaisia kuin esimerkiksi Hanna Norin (2011) tutkimuksessa, jossa eri tieteenaloille valikoitumista tarkasteltiin opiskelijan isän korkeimman koulutustason mukaan.

Kuvio 2. Opiskelijoiden sijoittuminen eri tieteenaloille yliopistossa yhteiskuntaluokittain

7.2 Yhteiskuntaluokka ja opintoihin kiinnittyminen

EUROSTUDENT VI -aineistossa opintoihin kiinnittymiseen liittyviä seikkoja ei ole suoranaisesti tarkasteltu, mutta aineisto mahdollistaa kiinnittymisen tarkastelun muutamasta näkökulmasta. Kuten aiemmin kuvasimme, voidaan akateemisen kiinnittymisen näkökulmasta tarkastella opiskelijan koulutuksellisesti mielekkääseen toimintaan uhraamaa aikaa ja energiaa (Kuh ym., 2001; 2006). EUROSTUDENT-aineiston perusteella työläistäustaiset opiskelijat pitivät itseään muita ryhmiä useammin sivutoimijoina (kysymys 1.5., opiskelun päätoimisuus). Ero keskiluokkasiin opiskelijoihin on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Työläistäustaiset opiskelijat myös luonnehtivat olevansa muita useammin ensisijaisesti ansiotyössä ja opiskelevansa työn ohessa (kysymys 3.10, ”Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tämänhetkistä elämäntilannettasi?”). Myös tämän kysymyksen osalta ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Erot työväenluokan ja keskiluokan välillä nousevat esiin myös opintoihin liittyvässä ajankäytössä, jonka osalta keskiarvot ovat työväenluokkaisilla opiskelijoilla hieman pienemmät muihin ryhmiin verrattuna sekä itsenäisessä että ohjatussa opiskelussa. Vuoden tauon pitäminen opinnoissa on työläistäustaisille opiskelijoille niin ikään muita ryhmiä yleisempää. Ero on muihin ryhmiin nähden tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$).

Taulukko 2. Opintoihin kiinnittyminen yhteiskuntaluokan mukaan.

		N	Mean	Sig.
Opintojen merkitys	Työläistäustaiset	587	3,61	,005
	Alempi keskiluokka	274	3,62	
	Ylempi keskiluokka	2 234	3,69	
Opiskelutyytyväisyys	Työläistäustaiset	587	3,93	,201
	Alempi keskiluokka	274	3,90	
	Ylempi keskiluokka	2 236	3,87	

Opintoihin kiinnittymisen tarkastelua varten muodostimme EUROSTUDENT VI -aineiston muuttujien pohjalta kaksi summamuuttujaa (taulukko 2), jotka kuvaavat opintojen merkitystä sekä opiskelutyytyväisyyttä. Opintojen merkitys -summamuuttujaan sisältyy väittämiä, joissa arvioidaan toisaalta omaa sopivuutta yliopistoon ja nykyiselle opintoalalle sekä kokemuksia opetuksesta ja opettajista. Opiskelutyytyväisyys-summamuuttujaan puolestaan sisältyy väittämiä, joissa arvioidaan kokemuksia opetuksen ja opinto-ohjauksen laadusta, koulutuksesta tai henkilökunnan asenteista opiskelijoita kohtaan. Yksisuuntaisessa varianssianalysissä opintojen merkitys -summamuuttujan keskiarvot näyttävät eroavan eri ryhmien välillä tilastollisesti merkitsevästi ($p=0,005$). Työläistäustaisten opiskelijoiden keskiarvot ovat matalammat erityisesti ylempään keskiluokkaan verrattuna. Opiskelutyytyväisyys-summamuuttujan kohdalla työväenluokkaisten opiskelijoiden keskiarvot ovat hieman korkeammat kuin alemmalla ja ylemmällä keskiluokalla. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($p=0,201$).

7.3 Yhteiskuntaluokka, taloudellinen toimeentulo ja odotukset työllistymisestä

EUROSTUDENT-kyselyssä ei ole suoraan kysytty opiskelijan omaa toimeentulotasoa, mutta asiaa voi koettaa tarkastella yksittäisten kysymysten avulla. Kysymyksen 3.5 avulla pyritään selvittämään opiskelijan omaa arvioita hänen kokemistaan taloudellisista vaikeuksista ("Missä määrin sinulla on vaikeuksia saada rahat riittämään?"). Ryhmien välisiä keskiarvoja tarkasteltaessa työväenluokkaiset opiskelijat vaikuttavat kokevan useammin taloudellisia vaikeuksia kuin alempaan tai ylempään keskiluokkaan kuuluvat. Ero on tilastollisesti lähes merkitsevä ($p=0,027$). Taloudellisten vaikeuksien kohtaamisen lisäksi aineiston pohjalta voidaan tarkastella myös opintolainan nostamista. Opintolainan nostaminen oli työläistaustaisten opiskelijoiden joukossa jonkin verran yleisempää kuin muiden ryhmien joukossa. Ero on tilastollisesti lähes merkitsevä ($p=0,038$). Työläistaustaiset opiskelijat myös raportoivat muita ryhmiä useammin toimeentulon järjestämisen vaikuttaneen hidastavasti opintojensa etenemiseen (kysymys FI18). Ero ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p=0,007$).

Yhteiskuntaluokka näyttäisi myös olevan selkeästi yhteyksissä vanhempien toimeentulotason. Työläistaustaisista opiskelijoista 28 % ilmoitti vanhempiensa olevan muihin perheisiin verrattuna huonosti toimeentulevia, kun taas ylempään keskiluokkaan kuuluvien opiskelijoiden kohdalla vastaava luku oli vain 9,3 %. Vastaavasti työläistaustaisista opiskelijoista 27,2 % ilmaisi vanhempiensa olevan hyvin toimeentuleva, kun taas ylempään keskiluokkaan opiskelijoiden kohdalla vastaava luku oli 55,7 %. Ero on ristiintaulukoinnissa tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Työläistaustaiset opiskelijat myös raportoivat saavansa vähemmän taloudellista tukea vanhemmiltaan tai sukulaisiltaan. Tarkasteltaessa kuukausitasolla vanhemmilta tai sukulaisilta saadun taloudellisen tuen määrää, jää työläistaustaisten opiskelijoiden saaman tuen keskiarvo keskiluokkaisiin opiskelijoihin nähden kymmeniä euroja pienemmäksi. Ero ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$).

Taulukko 3. Työssäkäynnin välttämättömyys ja työllistymisusko yhteiskuntaluokan mukaan.

		N	Mean	Sig.
Työssäkäynnin välttämättömyys	Työläistaustaiset	307	3,72	,000
	Alempi keskiluokka	129	3,48	
	Ylempi keskiluokka	1 094	3,30	
Työllistymisusko	Työläistaustaiset	587	3,72	,340
	Alempi keskiluokka	274	3,80	
	Ylempi keskiluokka	2 234	3,75	

Työläistaustaisten opiskelijoiden työllisyystilanteen tarkastelemiseksi muodostimme kaksi summamuuttujaa (taulukko 3). Työssäkäynnin välttämättömyys -summamuuttuja koostuu

kysymyksen 3.8 kolmesta väittämästä, jotka selvittävät opiskelijan työssäkäynnin välttämättömyyttä mm. opiskelun ja muun elämisen kustannusten kattamiseksi. Opiskelijan työllistymisuskoa kuvaava muuttuja muodostettiin kysymyksen FI4 viidestä väittämästä, jotka kuvaavat opiskelijan luottamusta korkeakoulutuksen jälkeisiin työllistymismahdollisuuksiinsa sekä uskoa omaa alaa/koulutusta vastaavan työn löytymiseen. Työläistaustaisille opiskelijoille työssäkäynti näyttäisi olevan muita ryhmiä välttämättömämpää. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Työläistaustaiset opiskelijat myös toivovat muita ryhmiä useammin voivansa käyttää vähemmän aikaa ansiotyöhön (kysymys 3.12). Ero on tilastollisesti lähes merkitsevä ($p=0,026$). Sen sijaan omaa työllistymistä korkeakoulutuksen jälkeen koskevat käsitykset eivät eroa yhteiskuntaluokkien välillä tilastollisesti merkitsevästi. Myöskään kysymyksen 1.12 ("Millaisiksi arvioisit valmiutesi työmarkkinoilla, kun valmistut nykyisestä koulutusohjelmastasi?") vastausten keskiarvot eivät eronneet eri yhteiskuntaluokkien välillä.

7.4 Strateginen tieto ja koulutukseen valikoituminen

Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa kulttuuripääomaa on operationalisoitu tarkastelemalla lapsuudenkodin korkeakulttuurin kulutusta (musiikki, kuvataide, kulttuuritapahtumat), lukemiseen liittyviä seikkoja (lukemistottumukset- ja materiaalit, ilmapiiri) sekä strategista tietoa (yhteiskunnallinen keskustelu, koulutuksen arvostus, keskustelu koulutusvalinnoista) (Rytönen, 2015). Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan erityisesti strategisen tiedon merkitystä koulutukseen valikoitumiselle.

Haastatelluista työläistaustaisista opiskelijoista kovinkaan moni ei tunnistanut kotoaan aktiivista yhteiskunnallisen keskustelun kulttuuria. Opiskelijoista neljä kuudesta kertoi, että kotona oli keskusteltu lähinnä arkisista, jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista.

"No, jaa. Kyllähän sitä tuli puhuttua vaikka mistä että päivän tapahtumat yleensä aina tuli kerrottua porukoille ja miten on koulussa mennyt ja millaisia läksyjä on tullut että kyllä sitä. Ehkä just päivän tapahtumia enemmän kuin mitään jotain tällaista vähän, miten nyt sanoisi, syvällisempää keskustelua ehkä sitten oli vähemmän."
(H20, isällä ammattikoulututkinto, äiti ylioppilas)

Uutisista ja ajankohtaisista asioista ei työläiskodeissa juuri käyty pinnallista jutustelua syvempää keskustelua. Kaksi haastateltavaa kuudesta kuvaili satunnaisesti keskustelleensa isoimmista uutisista vanhempiensa kanssa. Kolme työläistaustaista opiskelijaa kertoi myös käyneensä jonkin verran keskusteluja politiikasta, erityisesti isiensä kanssa. Eräs haastateltava kertoi vanhempien matalan koulutustason myös vaikeuttaneen yhteiskunnallisista asioista keskustelemista. Hän kuvaa tietynlaisen kriittisen asenteen ja medialukutaidon puuttumista:

V: No sanotaanko että aika tämmöinen, just asiatasolla ettei ollut, tai silleen, ei ole mitään tämmöisistä henkilökohtaisista jutuista puhuttu varsinkaan isän kanssa mitään äidin kanssa joo (--) siis äidin kanssa puhuttiin, no vähän henkilökohtaisemmista jutuista mutta isän kanssa ei ollenkaan ja isän kanssa taas puhuttiin asioista, tai silleen konkreettisista jutuista.

K: Joo siis jostain, kysymyksistä yhteiskunnallisista aiheista, niinkö?

V: No joo mutta siis silleen että aika pinnallisesti että eihän mun isällä silleen mitään tietoa mitä se nyt luki lehdistä ja sitten se piti sitä totena että semmoinen kriittisyys puuttuu (epäselvä kohta) äitillä ei ollut juurikaan."

(H16, molemmilla vanhemmilla kansakoulu)

Keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat kuvasivat jonkin verran työläistäustaisia opiskelijoita tyypillisemmin ajankohtaisista asioista keskustelua perheissään. Kaikissa keskiluokkaisissa perheissä ajankohtaisista asioista oli keskusteltu ainakin silloin tällöin, ja kolme haastateltavaa kuudesta kuvaili aktiivisempaakin yhteiskunnallista keskustelua aikuisten ja lasten välillä. Keskiluokkaiset vanhemmat olivat myös aktiivisesti ottaneet lapsiaan mukaan keskusteluihin ja raottaneet ovia yhteiskuntaan "selittämällä" yhteiskunnallisia syy-seuraus-suhteita ja opettamalla koulutuksen kentällä arvostettuja keskustelutaitoja.

"Muistan aika pienenä jo koitettiin selittää mitä tarkoittaa puolueet ja miten on olemassa kaupungit ja omat johdot ja muistan kun se kuulosti omituiselta, silloin alkuun, koko valtiojärjestelmä mutta tämmöisiä asioita ja sitten että kuinka paljon vieraita kulttuureita tuli isän työn puolesta niin puhuttiin eri maista enemmän."

(H4, isällä tutkijakoulutus ja äidillä AMK-tutkinto)

"Varmaan joo ja kyllä ne on aina selittänyt, jotenkin mä luulen että mä olen aina kysynyt mitä toi tarkoittaa ja näin. Tai sitten mä olen lukenut vaan jotain että kuulin sitä tai tätä ja ne on koettanut korjata mutta isompi kuva on se että meidän faija on ollut informatiivinen muualtakin kuin valtamedioista Suomessa ja on pystynyt, tai oppinut ajattelemaan kriittisesti ja kokonaisvaltaisemmin, jotenkin asioita. (--) Faijan kanssa on ollut silleen hyvin aktiivinen keskustelukulttuuri ja jopa väittelykulttuuri"

(H6, molemmilla vanhemmilla ylempi yliopistotutkinto)

Sekä työläistäustaiset että keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat kertoivat, että peruskouluiässä koulunkäynnistä oli käyty keskustelua vanhempien kanssa. Vanhemmat olivat kyselleet koulupäivän kuulumisia, varmistaneet, että läksyt on tehty tai palkinneet hyvistä arvosanoista. Työläistäustaiset opiskelijat kuitenkin kuvasivat, että lukioon siirryttäessä vanhempien edellytykset auttaa koulunkäynnissä vähenivät huomattavasti. Kun vanhemmilla ei ollut omakohtaista kokemusta lukio-opinnoista, ei heillä myöskään ollut tarvittavia tietoja tai taitoja auttaa lukiotason opinnoissa.

”K: Miten sitten jos miettii vaikka jotain lukiotasoa niin oliko sitten sellaista kannustusta?

V: No sitten vähemmän kun isä ja äiti ei sitten tietenkään matikasta tai semmoisista tiennyt enää lukio-, niin tuota, että, ei ne enää siinä ajassa hirveästi tarvinnut kannustaa, että se oli just sitä kyselyä arkisesti että miten meni koulussa (epäselvä kohta) muutamana kerran jossain ehkä vähemmän oli sitten se että mä itsenäisesti hoidin ne kouluhommat aika paljon.” (H23, isällä oppikoulu, äidillä kansakoulu)

”On ne ollut tsemppaavia, mutta ei ehkä tuota, ole välttämättä pystynyt auttamaan siinä niin paljon, että siis esimerkiksi silleen että lukiotaso on jo sen verran haastavampi tavallaan mitä on itse opiskellut.” (H14, molemmilla vanhemmilla kansakoulu)

”No tuota, no joskus ala-asteella niin, vähän joo mutta sitten ei ne ole itsekään mitään koulutettuja niin ei juurikaan saanut apua vaan kaikki piti tehdä itse aina.” (H16, molemmilla vanhemmilla kansakoulu)

Keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat kuvasivat työläistäustaisia monipuolisemmin keinoja, joilla vanhemmat olivat konkreettisesti tai epäsuorasti avustaneet koulunkäynnissä ja opettaneet koulunkäynnin kannalta tärkeitä taitoja. Korkeasti koulutetut vanhemmat olivat mm. opettaneet lapsia varhaisessa vaiheessa lukemaan, neuvoneet erilaisia opiskelutekniikoita ja hankkineet kotiin oppimista tukevaa kirjallisuutta sekä yhteisten keskustelujen kautta opettaneet väittelytaitoja. Keskiluokkaisilla vanhemmilla oli myös selkeästi työläisvanhempia enemmän sellaista strategista tietoa, jonka avulla he pystyivät välittämään lapsilleen tietoa erilaisten koulutusvalintojen vaikutuksista myöhempään työllistymiseen tai avaamaan vaihtoehtoja opiskelualan valintaa varten.

”Koulutuksesta on puhuttu tosi paljon, siitä on itse asiassa ihan ala-asteelta asti ollut silleen että koulumenestyksellä on vaikutusta siihen että miten jatkossa pystyy koulutautumaan, ja sitten se että ylipääntensä opiskelu on tärkeää että tekee mitä tahansa niin se on tärkeä mutta sitten paremmalla koulutuksella pystyy turvaamaan itselleen enemmän vaihtoehtoja, että se ei ole koskaan hukkaan heitettyä aikaa eikä vaivaa.” (H4, isällä tutkijakoulutus ja äidillä AMK-tutkinto)

Sekä työläistäustaiset että keskiluokkaaiset opiskelijat kuvasivat toisen asteen ja korkea-asteen koulutusvalintojen olleen itsenäisiä päätöksiä, jotka he vanhemmistaan riippumattomina tekivät. Lukion valitseminen ammatillisen koulutuksen sijaan näyttäytyi niin ikään haastateltaville selvänä valintana. Lukion valintaa perusteltiin ennen kaikkea sillä, että ammattikoulu ei tarjonnut varteen otettavia tai selkeästi kiinnostavalta tuntuvia vaihtoehtoja opiskelualan suhteen. Lisäksi kolme työläistäustaista opiskelijaa perusteli lukiovalintaa sillä, että he kokivat omaavansa tarpeeksi kykyjä tai ”lukupäätä” selviytyäkseen lukio-opinnoista.

Korkea-asteen valinnoista keskusteltaessa keskiluokkaisista perheistä tulevat haastateltavat kuvasivat työläistäustaisia haastateltavia enemmän kotikulttuurin hiljaista vaikutusta koulutusvalintoihin. Korkeakoulutuksen valitsemista kuvattiin itsestäänselvyytenä, jonka juuret olivat syvällä kotikasvatuksessa. Kouluttautumista pidettiin keskiluokkaisissa perheissä tärkeänä asiana, ja vanhemmat painottivat koulutuksen merkitystä ja kannustivat aktiivisesti kouluttautumaan pitkälle. Myös koulutuksen merkitystä tulevaisuuden uran kannalta painotettiin. Yhtä lukuun ottamatta kaikki keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat kertoivat keskustelleensa vanhempiensa kanssa koulutusvalinnoista. Kolme haastateltavaa kertoi vanhempien myös kertoneen erilaisista vaihtoehtoista korkea-asteen koulutuksen suhteen.

”Se on ollut tavallaan, automaatio silleen että ei sitä ole ääneen kauheasti puhuttu mutta ehkä nämä (epäselvä kohta) joku mun sisaruksistani. Jos se on saanut vaikka jonkun, no ylennyksen tai jonkun tällaisen niin sitten se on ollut kauhean ylpeä tavallaan mutta että kyllä se on antanut ymmärtää tavallaan vähän rivien välistä että ois hienoa jos mäkin etenisin pitkälle mutta ei silleen. (–) Tavallaan semmoinen, vaistomainen oletus että jos tekisi jotain ihan muuta niin ne katsois vähän että no joo. En tiedä tapahtuisiko mitään semmoista oikeasti mutta se on semmoinen tavallaan taustalla oleva.” (H18, molemmilla vanhemmilla alempi yliopistotutkinto)

Työläistäustaisista opiskelijoista myös lähes kaikki kuvasivat keskustelleensa korkea-asteen koulutusvalinnoista vanhempiensa kanssa ainakin lyhyesti. Vanhempien suhtautumista yliopistokoulutukseen kuvattiin pääsääntöisesti myönteisenä, joskin kaksi haastateltavaa kertoi vanhempiensa toivoneen heidän valitsevan ammatillisen koulutuksen tai ammatti-korkeakoulun yliopiston sijaan. Työläisperheissä korkean koulutuksen merkitystä ei myöskään korostettu yhtä paljon kuin keskiluokkaisissa perheissä. Vanhemmat eivät painottaneet koulutuksen tasoa, vaan pitivät tärkeänä sitä, että lapsilla ylipäättään oli jonkinlainen koulutus. Työläistäustaiset haastateltavat myös kuvasivat, miten heidän vanhempansa eivät matalamman koulutustasonsa vuoksi osanneet auttaa koulutusvalintoja tehtäessä. Vanhemmat kyllä osoittivat tukensa kouluttautumiselle ja osallistuivat jonkin verran keskusteluihin koulutusvalinnoista, mutta konkreettisia neuvoja he eivät olleet osanneet antaa.

”jotenkin musta tuntui että jos mulla olisi ollut korkeakoulutettuja sisaruksia tai vanhempia, niin sitten ne ois ehkä osannut kertoa mulle varsinkin tuossa vaiheessa että mitä kannattaa tehdä, no sitten mä kävin sen yhden valmennuskurssin, ja mä jäin muutaman pisteen päähän sitten Tampereelle. (–) Mutta silleen, kyllä ne on kannustanut mutta ei ole hirveästi ehkä osannut auttaa mua tuossa vaiheessa.” (H22, isällä opistotutkinto, äidillä peruskoulu)

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

EUROSTUDENT-kyselytutkimuksen perusteella työläistäustaiset opiskelijat vaikuttavat myös Suomessa erottuvan omana, keskiluokkaisista opiskelijoista poikkeavana ryhmänä. Aineiston perusteella näyttäisi siltä, että työläistäustaisten opiskelijoiden opintopolut yliopistoon kulkevat useammin epätyypillisempää reittiä kuin keskiluokkaisilla tovereillaan. Tie yliopistoon saattaa keskiluokkaisia opiskelijoita useammin käydä ammatillisen koulutuksen tai ammattikorkeakoulun kautta, ja työläistäustaiset opiskelijat näyttäisivät myös muita useammin viettäneen aikaa ansiotyössä ennen opintojen aloittamista. Työläistäustaiset opiskelijat vastasivat myös merkittävästi muita useammin kieltävästi väittämään ”Olen aina tiennyt, että alkaisin jonakin päivänä opiskella korkeakoulussa”. Epäily yliopisto-opiskelun soveltuvuudesta omalle kohdalle saattaa vaikuttaa hidastavasti siirtymiseen toisen asteen opinnoista yliopistoon, eikä yliopisto-opiskelu näyttäydy työläistäustaisille opiskelijoille niin itsestään selvänä valintana kuin keskiluokkaisille opiskelijoille. Tulokset eri tieteenaloille valikoitumisesta tukevat aiemman tutkimuksen havaintoja erityisesti kauppatieteellisestä, teknistieteellisestä, lääketieteellisestä ja taidealoista muita aloja elitisempinä vanhempien koulutustason mukaan tarkasteltuna. Samoin havainto työläistäustaisten opiskelijoiden runsaammasta osuudesta kasvatustieteellisellä, humanistisella ja terveystieteellisellä alalla on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. (esim. Nori, 2011.)

Yhteiskuntaluokalla vaikuttaa siis kiistatta olevan yhteys yliopisto-opintoihin valikoitumiseen, mutta mitä voidaan sanoa sen vaikutuksesta opintojen aikana? EUROSTUDENT-aineiston perusteella näyttäisi siltä, että yhteiskuntaluokka on yhteydessä erityisesti opintojen aikaiseen taloudelliseen toimeentuloon ja työssäkäyntiin. Työläistäustaiset opiskelijat kokevat työssäkäynnin olevan opintojen ja elämisen rahoittamiseksi välttämättömämpää kuin keskiluokkaiset opiskelijat. He myös nostavat tyypillisemmin opintolainaa kuin keskiluokkaiset toverinsa. Kysymyksenasettelu tai opintolainan nostamisen tarkempien syiden tarkastelu EUROSTUDENT-kyselyssä eivät paljasta, onko opintolainan nostaminen työläistäustaisille opiskelijoille taloudellinen välttämättömyys vai olisivatko he joka tapauksessa halukkaampia nostamaan opintolainaa. Työläistäustaisten opiskelijoiden useammin kokemien taloudellisten vaikeuksien ja perheeltä saadun vähäisemmän taloudellisen tuen perusteella voisi kuitenkin olettaa, että kyse on todennäköisemmin lainan nostamisen välttämättömyydestä riittävän toimeentulon varmistamiseksi.

Työssäkäynnin välttämättömäksi kokeminen vaikuttaisi olevan myös linjassa sen kanssa, että työläistaustaiset opiskelijat kuvasivat itseään muita useammin sivutoimiseksi opiskelijoiksi. Työssä käymisen vaikutukset näyttäisivät ilmenevän työläistaustaisilla opiskelijoilla opiskeluun käytettynä vähäisempänä aikana muihin ryhmiin verrattuna. Opiskeluaktiiviteetteihin uhrattu ajankäyttö on yksi käytetyimpiä akateemista opintoihin kiinnittymistä kuvaavia määrittelyjä. EUROSTUDENT-aineiston pohjalta voidaan vetää varovaisia johtopäätöksiä, että työläistaustaisten opiskelijoiden kohdalla epävarmuus taloudellisesta toimeentulosta saattaa runsaamman työssäkäynnin kautta vaikuttaa kielteisesti akateemiseen kiinnittymiseen. Työläistaustaiset opiskelijat myös arvioivat omaa sopivuuttaan korkeakouluun ja nykyiselle opintoalalleen hieman alemmaksi kuin keskiluokkaiset. Tämä tukee aiempien tutkimusten havaintoja siitä, että työläistaustaiset opiskelijat saattavat kokea ristiriitaa kodin työväenluokkaisen ja yliopiston akateemisen kulttuurin välillä ja tuntea vähäisempää kuuluvuuden tunnetta akateemiseen ympäristöön (esim. Bathmaker, Ingram & Waller, 2013; Davis, 2010; Lehman, 2012).

Haastatteluaineiston osalta merkittävään asemaan vaikuttaisi nousevan erityisesti koulutukseen ja koulutusvalintoihin liittyvä vanhempien strateginen tieto. Työläistaustaisten opiskelijoiden vanhemmilla ei ollut omakohtaisia kokemuksia korkeakoulumaailmasta, eikä näin ollen myöskään edellytyksiä auttaa lapsiaan hakeutumaan koulutuspoluille omaa koulutustasoaan korkeammalle. Keskiluokkaisista perheistä tulevat opiskelijat tunnistiivat kotoaan työläistaustaisia opiskelijoita voimakkaammin vanhempien toiveen korkeakoulutukseen hakeutumisesta sekä sellaiset suorat ja epäsuorat keinot, joilla vanhemmat kannustivat ja valmensivat lapsiaan korkeakoulutukseen. Työläistaustaisten opiskelijoiden vanhemmille peruskoulun jälkeisellä koulutuksen tasolla ei ollut niin väliä, vaan mikä tahansa koulutus ylipäättään nähtiin riittävänä. Havainto tukee osaltaan rationaalisen valinnan teoriaa, jonka mukaan keskiluokkaisten vanhempien lasten on perheen saavutetun aseman säilyttääkseen valittava nimenomaan korkeakoulutus, kun taas matalamman koulutustason perheissä esimerkiksi ammatillisen koulutuksen suorittaminen on riittävä perheen koulutustason ylläpitämiseksi. Strategisen tiedon lisäksi keskiluokkaiset opiskelijat kuvasivat haastatteluissa kotoa opittuja koulutuksen kannalta merkityksellisiä strategisia taitoja, kuten lukemistottumuksia, keskustelu- ja väittelytaitoja, tavoitteellisiin harrastuksiin osallistumista ja opiskelutaitoja. Tämän kaltaiset taidot ovat avainasemassa myös toimittaessa korkeakoulutuksen kentällä, joka saattaa keskiluokkaisille opiskelijoille näyttäytyä kulttuurisesti läheisempänä ja helpommin haltuun otettavana ympäristönä. Esimerkiksi Mari Käyhkö (2014a; 2014b) kuvaa haastattelemiensa työläistaustaisten naisten usein kokeneenkin, että erityisesti taidot tuoda omia ajatuksiaan esille ja käydä akateemista keskustelua olivat naisten kohdalla puutteelliset, eikä kotona oltu totuttu samankaltaiseen keskustelukulttuuriin, kuin mitä akateeminen ympäristö vaati.

Tässä artikkelissa hyödynnetty haastatteluaineisto tuo esiin eroja siinä, millaisessa kulttuurisessa ympäristössä työläistaustaiset ja keskiluokkaiset opiskelijat ovat kasvaneet ja

millaisia eväitä yliopisto-opintoja varten he ovat saaneet. Aineisto ei kuitenkaan tarjoa kattavia selityksiä sille, miksi työläistäustaiset opiskelijat ovat – kenties vastoin todennäköisyyksiä – valinneet yliopistokoulutuksen ja ylittäneet koulutuksen periytyvyyden rajat. Tulevissa tutkimuksissa olisikin tarpeen tarkemmin selvittää, millaiset tekijät ja tilanteet ovat vaikuttaneet työläistäustaisten opiskelijoiden päätökseen valita yliopistokoulutus. On myös tärkeää panna merille, että opiskelijan yhteiskuntaluokka ei ole asia, joka jää yliopiston porteille, vaan lapsuudenkodin kulttuurinen perintö seuraa opiskelijan mukana ja vaikuttaa kokemuksiin myös yliopistokoulutuksen aikana. Soria ja Stebleton (2013) ovat todenneet, että yhteiskuntaluokka on moniin muihin eriarvoisuusteemoihin, kuten sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai etnisyyteen verrattuna useammin piiloon jäävä teema, joka jää helpommin huomaamatta sekä yliopiston henkilökunnalta että myös opiskelijalta itseltään. Yhteiskuntaluokista ei ole suomalaisissa yliopistoissa myöskään ollut tapana puhua ääneen, vaan tietty keskiluokkaisuuden oletus on vallitseva asiantila. Ilmiön näkyväksi tekeminen ja keskustelu koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta onkin edelleen tärkeää, jottei yhteiskuntaluokkaan liittyvä erilaisuus jää opiskelijan omaksi taakaksi. (vrt. Käyhkö, 2014b). Myös työläistäustaisten opiskelijoiden opintoihin kiinnittyminen on asia, joka vaatii lisää tarkastelua. EUROSTUDENT-aineisto tarjoaa viitteitä työläistäustaisten opiskelijoiden heikommasta akateemisesta kiinnittymisestä. Lisää tutkimusta tarvitaan selvittämään sosiaalisen kiinnittymisen ohella esimerkiksi työläistäustaisten opiskelijoiden identiteettiin ja kuulumisuuden tunteeseen liittyviä seikkoja.

Lähteet

- Anttila, A.-H., Kauranen, R., Launis, K. & Ojajärvi, J. (2016). Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Bathmaker, A.-M., Ingram, N. & Waller, R. (2013). Higher education, social class and the mobilisation of capitals: recognising and playing the game. *British Journal of Sociology of Education*, 34(5–6), 723–743.
- Boudon, R. (1974). *Education, opportunity, and social inequality: Changing prospects in Western society*. New York: Wiley.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa: J. G. Richardson (toim.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (s. 241–258). London: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1977). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.
- Breen, R., & Goldthorpe, J.H. (1997). Explaining educational differentials. Towards a formal rational action theory. *Rationality and Society*, 9, 275–305.
- Coates, H. (2007). A model of online and general campus-based student engagement. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 32 (2), 121–141.
- Davis, J. (2010). *The first-generation student experience: implications for campus practice, and strategies for improving persistence and success*. Sterling, VA: Stylus.
- De Graaf, N. D., De Graaf, P. M. & Kraaykamp, G. (2000). Parental cultural capital and educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective. *Sociology of education*, 73(2), 92–111.
- Field, J. & Morgan-Klein, N. (2013). Reappraising the importance of class in higher education entry and persistence. *Studies in the Education of Adults*, 45(2), 162–176.
- Harper, S.R. & Quaye, S.J. (toim.) (2009). *Student Engagement in Higher Education. Theoretical Perspectives and Practical Approaches for Diverse Populations*. London: Routledge.
- Hiidenheimo, S., Lång, F., Ritamäki, T. & Rothkirch, A. (toim.). (2009). *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokasta*. Helsinki: Teos & Söderströms.
- Järvinen, K. & Kolbe, L. (2007). *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kahu, E.R. (2013). Framing student engagement in higher education. *Studies in Higher Education*, 38 (5), 758–773.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. (2007). From Elite University to Mass Higher Education. Educational expansion, equality of opportunity and returns to university education. *Acta Sociologica*, 50(3), 231–247.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Kaipainen, P. (2012). Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. *Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka*, 77(5), 559–566.
- Kivinen, O. & Rinne, R. (1995). *Koulutuksen periytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Koskinen-Koivisto, E. (2014). *Her own worth. Negotiations of subjectivity in the life narrative of a female labourer*. Helsinki: SKS.
- Korhonen, V. 2014. Korkeakouluopintoihin kiinnittyminen yksilöllisen ja yhteisöllisen prosessin yhteisvaikutuksena. Teoksessa: S. Pihlajaniemi, T. Villa, E. Lavikainen & L. Valkeasuo (toim.), *Oppia ikä kaikki. Kouluttamisen edellytykset eri elämänvaiheissa. Opiskelijatutkimuksen vuosikirja 2014* (s. 40–55). Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.
- Kuh, G. D. (2001). The national survey of student engagement: Conceptual framework and overview of psychometric properties. Indiana University Center for Postsecondary Research and Planning. Lainattu 18.9.2014, saatavilla: http://nsse.iub.edu/pdf/conceptual_framework_2003.pdf
- Kuh, G.D. (2008). *High-impact educational practices: What they are, who has access to them, and why they matter*. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities.
- Kuh, G. D., Kinzie, J., Buckley, J.A., Bridges, B.K. & Hayek, J.C. (2006). *What Matters to Student Success: A Review of the Literature*. NPEC National Postsecondary Education Cooperative. Lainattu 21.5.2014, saatavilla: http://nces.ed.gov/npec/pdf/kuh_team_report.pdf

- Käyhkö, M. (2006). Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Käyhkö, M. (2014a). Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 51(1), 4–20.
- Käyhkö, M. (2014b). Työläistytöt vieraalla maalla. Yhteiskuntaluokka ja yliopistoon kotiutuminen kahden kulttuurin ristivedossa. Teoksessa: P. Harinen, M. Käyhkö & A. Rannikko (toim.), *Mutta mikä on tutkimuksen teoreettinen kysymys?* (s. 161–187). Joensuu: University Press of Eastern Finland.
- Lehman, W. (2012). Working-class students, habitus, and the development of student roles: a Canadian case study. *British Journal of Sociology of Education*, 33(4), 527–546.
- Lester, J., Leonard, J. B., & Mathias, D. (2013). Transfer student engagement: Blurring of social and academic engagement. *Community College Review*, 41(3), 202–222.
- Masika, R. & Jones, J. (2016). Building student belonging and engagement: insights into higher education students' experiences of participating and learning together. *Teaching in Higher Education*, 21(2), 138–150.
- Merenluoto, S. (2009). Menestyksekkäät yliopistopelin pelaajat. Tutkimus nopeasti ja nuorena valmistumisesta. Turku: Turun yliopisto.
- Millard, L., Bartholomew, P., Brand, S. & Nygaard, C. (2013). Why Student Engagement Matters. In: Nygaard, C., Brand, S., Bartholomew, P. & Millard, L. (toim.), *Student Engagement – Identity, Motivation and Community* (1–16). Oxfordshire: Libri Publishing.
- Määttä, P. (2006). Yksilölliset valinnat, kouluttautumisen ulkoiset ehdot ja tehokas opiskelu. Teoksessa J. Ursin & J. Välimaa (toim.), *Korkeakoulutus teoriassa. Näkökulmia ja keskustelua* (s. 215–224). Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Nori, H. (2011): Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Turku: Turun yliopisto.
- Nygaard, C., Brand, S., Bartholomew, P. & Millard, L. (toim.). (2013). *Student Engagement – Identity, Motivation and Community*. Oxfordshire: Libri Publishing.
- Ojajärvi, J., Mäkinen, K., Launis, K., Lamberg, E., Lahikainen, L., Kauranen, R., Bergroth, H. & Anttila, A-H. (toim.). (2016). Miten Suomi muuttui 2000-luvulle tultaessa? Teoksessa: A. Anttila, R. Kauranen, K. Launis & J. Ojajärvi. *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa* (s. 28–45). Tampere: Vastapaino.
- Ostrove, J. & Long, S. (2007). Social class and belonging. Implications for college adjustment. *The Review of Higher Education*, 30(4), 363–389.
- Parsons, T. (1970). Equality and inequality in modern society, or social stratification revisited. Teoksessa E.O. Lauman (toim.), *Social stratification*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Pfeffer, F. T. (2008). Persistent inequality in educational attainment and its institutional context. *European Sociological Review*, 24(5), 543–565.
- Reay, D., Crozier, G. & Clayton, J. (2009). Strangers in paradise? Working-class students in elite universities. *Sociology*, 43(6), 1103–1121.
- Reay, D., Crozier, G. & Clayton, J. (2010). "Fitting in" or "Standing out": working-class students in UK higher education. *British Educational Research Journal*, 36(1), 107–124.
- Rinne, R. (2014): Kulttuurinen pääoma ja koulutuksen periytyvyys. Teoksessa: S. Pulkkinen & J. Roihuvuo. *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla* (s. 22–50). Espoo: Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry.
- Robinson, R. (2009). Pathways through higher education. A study of students, contexts and choice. Saarbrücken: VDM Verlag.
- Rubin, M., Denson, N., Kilpatrick, S., Matthews, K. E., Stehlik, T., & Zyngier, D. (2014). "I am working-class": Subjective self-definition as a missing measure of social class and socio-economic status in higher education research. *Educational Researcher*, 43(4), 196–200.
- Rytönen, M. (2015). Laadullinen tarkastelu koulutuksen valikoituvuuteen – Kulttuurinen pääoma koulutuksen periytyvyyden mekanismina. Teoksessa: J. Saari, L. Aarnio & M. Rytönen, *Kolme näkökulmaa koulutukseen valikoituvuuteen. Nuorten koulutusvalinnat tilastojen ja kertomusten valossa* (s. 109–150). Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö OTUS, 5/2015.
- Soria, K. & Bultman, M. (2014). Supporting Working-Class Students in Higher Education. *NACADA Journal*, 34(2), 51–62.
- Soria, K., & Stebleton, M. (2013). Social capital, academic engagement, and sense of belonging among working-class college students. *College Student Affairs Journal*, 31(2), 139–153.
- Stüber, J. M. (2011). Integrated, marginal, and resilient: race, class, and the diverse experiences of white first-generation college students. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 24(1), 117–136.
- Treiman, D. (1970). Industrialization and social stratification. Teoksessa E.O. Lauman (toim.), *Social stratification*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Tirronen, J. (2005). Ulkopuoliset haasteet yliopistojen vahvuudeksi. *Tiedepolitiikka*, 30(3), 45–50.

- Thomas, L., (2012). Building student engagement and belonging in Higher Education at a time of change: final report from the What Works? Student Retention & Success programme. Lainattu 12.4.2017, saatavilla: http://www.heacademy.ac.uk/assets/documents/retention/What_works_final_report.pdf
- Tolonen, T. (2008). Luokasta, sukupuolesta ja materiasta. Teoksessa: T. Tolonen (toim.), Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli (s. 8–17). Tampere: Vastapaino.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2005) Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 25.
- Vuorikoski, M. (2011). Sukupuoli, luokka ja ikä kasvatustieteen tohtorien elämäkertoissa. Teoksessa A. Etäpelto, T. Heiskanen & K. Collin (toim.), Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa (s. 278–312). Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura.

SAMMANFATTNING

Social bakgrund och samhällsklass är fortfarande de mest betydande faktorerna som påverkar hur man söker sig till universitetsutbildning. Även i Finland är det sannolikare att barn till högt utbildade föräldrar i medelklassen börjar studera vid ett universitet. Från arbetarfamiljer strävar man mer sällan ända upp till universitetsnivå. I tidigare undersökningar har det observerats att universitetsstudenter med arbetarbakgrund har upplevt utanförskap och främlingskap i universitetens medelklass- och akademiska kultur, vilket kan leda till svagare engagemang i studierna. Vid universiteten i Finland brukar man heller inte tala om samhällsklasser, varvid ojämlikhet i samband med samhällsklass förblir lätt obemärkt.

I denna artikel utreds hur samhällsklass och kulturkapital hemifrån påverkar hur man söker sig till universitetsutbildning i Finland. I artikeln söks svar på följande frågor: (1) På vilket sätt påverkar samhällsklassen och kulturkapitalet hemifrån hur universitetsstudenter söker sig till utbildning och vilket vetenskapsområde de väljer? (2) Hur hänger studentens samhällsklass samman med graden av engagemang i studierna? (3) Hur påverkar studentens samhällsklass utkomsten under studierna och studentens sysselsättningsförväntningar? Frågorna granskas särskilt med tanke på studenter med arbetarbakgrund. I undersökningen utnyttjas EUROSTUDENT VI-materialet samt material med intervjuer med högskolestuderanden som Forskningsstiftelsen för studier och utbildning (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö, OTUS), samlade in 2014.

På grundval av EUROSTUDENT VI-materialet verkar universitetsstudenter med arbetsbakgrund övergå till universitetsstudier i saktare takt än sina kamrater i medelklassen. I det skede då de söker sig till studierna är studenter med arbetarbakgrund osäkrare än studenter i medelklassen om huruvida universitetsutbildningen passar dem. Materialet visar att samhällsklass fortfarande spelar en betydande roll när det gäller att söka sig till olika vetenskapsområden. Under studierna förefaller det som att det är nödvändigare för studenter med arbetarbakgrund än studenter i medelklassen att arbeta och lyfta studielån för att trygga utkomsten. Studenter med arbetarbakgrund lägger dessutom lite mindre tid ner

på studierna än andra grupper och uppskattar sig vara lite mindre lämpliga för universitetet än studenter i medelklassen.

Utifrån intervjumaterialet förefaller det som att studenter med arbetarbakgrund fattar beslut att söka sig till universitetet självständigt. Deras föräldrar saknar egna erfarenheter av högskolestudier och sådan strategisk kunskap som kan hjälpa deras barn att navigera studievägen på en högre utbildningsnivå än deras egen. Enligt intervjuerna förefaller det även vara enklare för studenter i medelklassen att även hemma lära sig strategiska färdigheter som är av betydelse för utbildningen, till exempel diskussions- och argumentationsfärdigheter, läsvanor och studiefärdigheter.

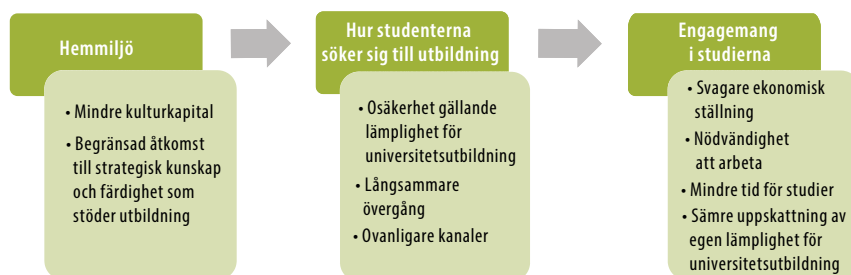

Bild 3. Universitetsstudenter med arbetarbakgrund

ABSTRACT

Social background and social class continue to be among the most important factors explaining how students become selected for university education. Also in Finland, children of highly educated parents from middle-class backgrounds are more likely to study at university, whereas it has been more uncommon for children from working-class families to make their way to university. Earlier studies have observed that university students from working-class backgrounds may experience feelings of exclusion and alienness in the middle-class, academic culture prevailing at universities, which may lead to weaker student engagement in studies. As it has also not been customary to talk about social classes at Finnish universities, class-related inequality easily goes unnoticed.

This article examines the effect of social class and the cultural capital acquired at home on how students become selected for university education in Finland. The article looks for an answer to the following questions: (1) How do social class and the cultural capital acquired at home affect who becomes selected for university education and which fields of science students choose to study? (2) How is the student's social class linked to student engagement? (3) What kind of effect does social class have on the student's financial situation during the studies and on the student's expectations of employment prospects? These questions are examined particularly for students from working-class backgrounds. The study uses the EUROSTUDENT VI material and the material from interviews with higher education students collected in 2014 by OTUS, Research Foundation for Studies and Education (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö).

Based on the EUROSTUDENT material, it seems that university students from working-class backgrounds transition to university studies more slowly than their middle-class peers. When students are choosing their studies, those from working-class backgrounds are more uncertain about the suitability of university education for them than middle-class students. A review of the material also shows that there is still a strong link between social class and students' selected field of science. During their studies, students from working-class backgrounds seem to be more likely to have to go to work and take out a study loan to secure their financial situation than middle-class students. Students from working-class

backgrounds also use slightly less time for studying than other groups and estimate their suitability for university to be slightly lower than middle-class students.

Based on the material obtained from the interviews, it seems that students from working-class backgrounds make the decision to apply to university independently. Their parents have no personal experiences of higher education studies, nor the strategic knowledge that would help their children navigate the study path to a level of education that is higher than their own. On the basis of the interviews, it would also seem to be easier for middle-class students to acquire at home the strategic skills that are important in terms of education, such as conversation and argumentation skills, reading habits and study skills.

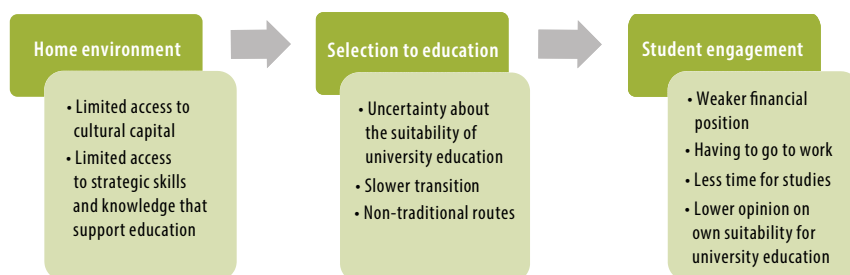

Figure 4. University students from working-class backgrounds

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

eurostudent.eu
★★★★★★

ISBN: 978-952-263-547-1 (PDF)

ISSN: 1799-0351 (PDF)

